

SZOMBAT

Dr. KENÉZ-KURLÁNDER EDE
SZEMLÉJE

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
V., Lipót-körút 21. Tel.: 175-47

Előfizetési ára egész évre 20 P.
félévre 10 P. Postatakarék. cseksz. 16760

Hevesi Ferenc programja

Igen Tisztelt Szerkesztő Úr!

A „Szombat“ legutóbbi számában egy kis megrovásban részesültem, mert nem közöltem eddig programomat. Időközben Szerkesztő Uram, oly kedves volt, felhívta figyelmemet e cikkekre és kérte, hogy reflexióimat fűzzem hozzá. E kérésnek készségesen eleget is teszek. És válaszom a következő:

Programmot nem adok, mert szerénytelen dolognak tekintem azt; a pap fejtse ki programját működésében, a tettek mutassák meg törekvéseinek irányát, nem az ígéretek.

Nem adok programmot azért sem, mert ez irányban kérdést hozzám nem intéztek. A Pesti Izraelita Hitközség kiváló és nagy bölcsességgel irányító előljárói, mikor meghivatásomat elhatározták, nem programmot kértek tőlem, hanem tanulmányozták egyéniségemet és eddigi működésemet és e tanulmány alapján felelősségük teljes átérzésében hívtak meg engem.

Nem adok programmot, mert azt az önreklámirozás egyik fajtájának tekintem és összeférhetetlennek a papi hivatás tekintélyével. Soha egyetlen hírecksét magamról közzé nem adtam. Halkan munkálkodni, ez az én irányelvem és ehhez ragaszkodom a jövőben is, követve a Példabeszédek elvét: a bölcs ember korlátozza szavait.

Nem adok programmot, mert nem ideálom a jelszavakkal dobálódzó, mindig a szintéren ágáló, harsogó, politizáló pap, az én ideálom az a papi típus, melyet elődeim sora képvisel, olyan elődöké, mint Landesberg Aharón, Handler Márk, Bródy Szimcha és Hevesi Simon.

Papi elődeim élete — irányja — példája — működése: íme ez az én belső, lelki programmom tartalma. Ezt ígéretek buborékjába pattantani — profanizálás, ezt tettekben kell megvalósítani.

Ez nagy és széleskörű program, az egész zsidó élet benne van, pásztorkodó, lelkeszi, tanítói, nevelő, lelkesítő, jövődőt építő és munkáló program az. Hiszem, hogy velem lesz ez úton elődeimnek szelleme.

De már többet is mondtam, mint szabad lett volna, hiszen még távol az idő, mikor energiámat teljesen a nagy pesti hitközség szolgálatára szentelhetem; ma még meg kell osztanom azt az én szeretett fehérvári hitközségem és pesti híveim között.

Fogadja kedves Szerkesztő Uram őszinte nagyrabecsülésem kifejezését és meleg köszönetem azért, hogy az elsők között volt, akik felismerték szerény képességeimet.

Kiváló tisztelettel
Dr. Hevesi Ferenc

Nagy a panasz

a szegényebb néposztály között. És ki nem szegény a mai rossz világban? A zsidóság szegény rétege is egyre szaporodik. Az a panasz és amiatt nagy az elkeseredés, hogy a temetői rabbiállás nincs betöltve. Vándorrabbik végzik a funkciókat, szemináriumi növendékek gyakorlótere a ceremóniás terem, hol a leendő rabbi predikálni tanul. Ez nem helyes, és nincs rendjén.

A szegény embert az ág is húzza. Nehéz a helyzete az élet minden viszonylatában. Bizonytalan a megélhetése, bizonytalan a mája és kétséges a holnapja. Villamos-vasút és autóbusz keresztülkaszul járnak a várost a szegény ember nem használhatja, mert másra kell a 24 fillér és a 16 fillér. Ha 6-ikán nem fizeti a házbért, már ügyvédhez utasítják és fizetni kénytelen a be nem adott kereset költségeit is. A hónap másik felében már előre veti árnyékát a házbérkötelezettség réme, a gáz- és villanyszámla. Ruháról és más elsődleges cikkekről nem is beszélve. Különösen érzi a szegény ember a jómód hiányát, a nyomorúságot, mikor beteg és sokszorosan akkor, mikor haláleset fordul elő a családnál. A lelki fájdalmak tépik, sányargatják és felhördül a kétféle sorson, hogy a Mors Imperator birodalmában sincs egyenlőség, hogy az ő drága halottja csak arra jó, hogy a leendő rabbi predikálni tanuljon. Lefokozott igényekkel áll szemben az élettel és a halállal, korusról és szónokrabbiról nem is álmodik, de a jóságos Weisz rabbit, a nemrég elhunyt temetői papot már megszokta és az ő hiányát elkeseredetten nélkülözi és panaszolja. Mintha utolsó emberi méltó-

ságukból kifosztanak, úgy állják körül a koporsót a hozzátartozók, a család és a számszerű ismerősök. Sokszorosan érzi ilyenkor a szegény zsidó ember, hogy rossz a világ berendezése, meginog benne a hit és hajlamossá teszi a kommunisztikus tanok befogadására.

A csengeri jesiva talmudnövendékei kijártak a kukoricás földekre és a kukoricás közepén elképzelték, hogy zsúfolt templom közepén állnak és ott tartanak próbapredikációkat. A szeminárium nem szorul ilyen kirándulásokra, van házitemplomuk. A tanárurak úgysem zavarják jelenlétükkel a fiatalságot, alkalmuk van tetszés szerint gyakorlatozni. Ellenben a rákoskeresztúri ceremóniás terem gyakorlótérnek nem alkalmas, oda *rendszeresített* rabbit kell kinevezni.

A rasekol unokája

Olvasom a Beretvás Lola halálával kapcsolatosan írt cikkeket. Sok szempontból lett az eset megvilágítva. Ezekkel az írásokkal nem óhajtok vitázni. Szomorú emberi sors végére került a pont és a szerencsétlen Lola igazán nem tehet semmiről, mert már az anyát sem nevelték megfelelően. A hajdani rasekol kiváló ember volt, komoly, szorgalmas, eszes, szellemes, kedves. Régi táblabírói allűrökkel az ország nagyjainak szimpátiáját szerezte meg és olyan pozícióra tett szert, mint sem előtte, de utána sem ért el soha zsidó ember Magyarországon. A hitközség is elnökévé választotta. Mindenhez értett, csak egyben volt antitalentum: gyermekei nevelésében. Itt nem lehet arról beszélni, hogy mindhárom gyermeke kitért, hogy nem nevelte őket zsidóknak; emberileg nem tudta őket nevelni. Helyesebben nem is törődött velük. Kíelte magát a köz- és társadalmi szereplésben. Akkoriban ritkán fordult elő, hogy nagy

Kitünő minőségű
Hutter szarvas
szappan kóser

Kapható minden fűszer- és festékkeresésben. Gyártja a budapesti orth. hitközség rabbinátusának felügyelője mellett.

Hutter József Szappangyár-Olajipar
Részvénytársaság

Budapest, VII., Erzsébet-körút 6. szám.
Tel.: J. 261-91, 92, 93, 94.

Orthodox kóser

„CERES” ételzsir

a szokott kiváló minőségben minden fűszer, csemege- és élelmiszerüzletben
k a p h a t ó

HUTTER JÓZSEF

szappangyár Olajipar R. T.

Budapest, VII., Erzsébet körút 6. sz.

Tel.: J. 261-91, 92, 93, 94

és földben megfundált vagyonok összeomlottak volna és így Wahrmann Mór abban a hitben ringathatta magát, hogy ő eleget tett a családjáért, midőn vagyonát konzerválta és csonkítatlanul, sőt erősen gyarapítva hagyta a gyermekeire. Rosszul számított. Wahrmann Mór nem lehetett jó ember, különben többet törődött volna a gyermekeivel. Ha Láncki Leó még csak magyar nemességet sem szerzett, azt megértjük. Nem voltak leszármazói és így csak arra törekedett, hogy megkapja az excellenciás címet. De Wahrmann Mór szerezhette volna magának akár bárói címet és rangot, ha nem magáért, de a gyermekeinek, ő azonban ilyen tekintetben sem törődött családjával. A zsidóság irányában pedig szintén kívánnivalót hagyott maga után. Egy pesti rásekoltól joggal mást várhat a pesti és a magyar zsidóság. Végrendelkezése alkalmából nem szaporította a hitközség vagyonát jelentékeny hagyománnyal. A fiúkat kötelelésre szorította és így kétszeresen módjában lett volna a hitközség intézményeiről bőségesen megemlékezni, arról a hitközségről, mely őt az élére választotta és ezzel dicsőséges tekintélyét hathatósan öregbítette. Ott díszlik az arcképe a hitközség közgyűlési termében és most midőn az unoka öngyilkossággal fejezi be életét, csak önérzet híjával hallgathatjuk el, hogy szégyeljük a rásekolt unokájának az esetét. Szégyeljük, de merítsünk ebből tanulságot.

Az Ige

Reflexió Dr. Richtmann Prof. böjti levelére.

24 féle ellenvetést kér tudós kapacitásunk talmudi kádenciája az eszme csiszolása körül. Legyen hát szabad az ő személyét megillető köteles tiszteletünk mellett egyet-kettőt szolgálatni. Írasmagyarazóink felfogása szerint képtelenség Mózeset profán gondolatokkal meggyanúsítani azért, mert a tejjel-mézzel folyó, óriás szőlőfürtű Kánaán határán szinte önfeledt mohósággal ekként rimánkodott: „Ecbroh no“ engedj Uram bevonulni az Igéret földjére, hadd kelek át a Jordánnak folyóján. Ám távol legyen tőlem, hogy amaz áldott földön reám várakozó ízes gyümölcsök és árnyat adó pálmaligetek csábítsanak engem: egész mást akarok. A jövődőt nemzedéket akarom én ott a Tórához láncolni, vigyázni akarok lelkükre, hogy a vallás üdvösségét keblük el ne hagyja.“

Vidéki rabbikat azért, mert a cent-

rum szószékei felé orientálódnak azal gyanúsítani, hogy ugyanúgy, mint az iskola tanítója, azért akar igazgató lenni, hogy kevesebbet taníthasson és nagyobb fizetést húzhasson, a vidéki rabbi is nem egyébért törekszik a fővárosi szószékek felé, minthogy kevesebb munkára és minél nagyobb jövedelmet biztosító egyházi funkciókra tehessen szert, hasonlóan képtelenségnek mutatkozik. Ilyen színben a vidéki rabbikat feltüntetni és homlokukról lelkészi szolgálatuk egyetlen komolyságát, ezt a mózesi nüanszot letépni, csakis olyan egyházi ember teheti, akinek felekezetiünkben általánosan elismert nagy tudományosságánál fogva nem volt alkalma vidéki szószékeken való működéshez, mert mindjárt elkapkodták az itteni főiskolai katedrákhoz. Hogy valóban nem hiányzik e mózesi nüansz a honi rabbi homlokáról, azt

mi sem mutatja jobban, mint az e pályára való elindulásuk.

Országos rabbiképezdék kapuján belépő talmudista, vagy a negyedik középiskolából felvételre jelentkező gyermekifjú ugyanis még nem forrhatott ki arra, hogy saját személyének jövő hasznosításáról döntsessen. De amikor 5 évi nehéz és komoly studium után a tanügyi kormányhatóság kiküldött biztosa felöltözteti őt az államérvényes és egyetemi vagy technikai tanulmányokra jogosító érettségi bizonyítvány ünnepélyes jellegű estélyi ruhájába s mintegy bevezeti őt ezzel a társadalom nevében a pályaválasztás különféle reményekkel és kecsegtető kilátásokkal feldíszített káprázato tánctermébe: nyomban eléje járulnak ígésző külsejükkel és megejtő varázsukkal a különféle gyakorlati foglalkozási ágak, a különböző lateiner pályák vagy a sok pénzügyi, gazdasági és gyáripari hivatások mosolygó bái leányzói. „Dobd el a bibliát te ifjú, erős férfi — súgják a fülébe — nem való az néked, rabbipályán nincsen rangfokozat, sem előbbrejutás. Nézz körül, nagy papok fiai, leányai, mint fordítanak hátat a vallásideálnak és lesznek nagy emberek, jer, táncoljuk hát együtt az életnek szép táncát, adok én kezedbe oly gyönyörű pályát, melyen nem szűk falat, de karrier és luxus, hatalom

és vagyon integetnek feléd.“ S e drámai vívódás közepette a mózesi Ige az, amely megjelenik a kritikus válútnál s láthatatlan kézzel fejt le nyakáról a csábító karokat s letörli ajkáról a megejtő csók ízét s Mózes fényességével a homloka fölött kél ajkán a döntőszó: „Nem, nem kell egyik pályátok sem, ha még oly aranyhegyek is intenek felőlük. Tóramat nem adom mosolyaitokért, lelkem üdvösségét földi bér fejében nem cserélem én fel, az Ige munkása akarok én lenni, az ősi zsidótudomány iránt érzek szomjúságot és ennek mentésért akarom én lelkes szóval a jövő nemzedék szellemét nevelni, ősi szent hitünkre szívük acélozni. Sohsem volt kenyerem a szép divatos köntös vagy a zsíros falat; a jövőtől nem félek.“

Mikor aztán kezdő vidéki állomásain fájdalommal látja, mint élik ki lelkileg önmagukat a másvallású papok és sohsem jut eszükbe fővárosi szószerk, mert a vasárnapi templomjárást nem zúzza szét az Élet és zengő, harsogó éneklés szántja a gyülekezetek lelkét a dávidi zsoltárnak ekéjén s a szószerk feszült csendjén, ilyenkor megismeri az Igében rejlő szerkezeti, gravitációs erőt, amely oly tökéletes szárnyalással fejt ki mibenlétét a Mázkir ünnepeken vagy a Kol-Nidré-estéken zsúfolásig meg-

KIRÁLY GŐZMOSÓDA

Festő- és Vegytisztított t. olvasóink és barátaink szíves figyelmébe ajánljuk. A cég világviszonylatban is elsőrendű berendezése a ruha lehető kíméletét garantálja.

U Z L E T E K:

IV., Magyar-u. 3, V., Bálvány-utca 23,
VII., Király-utca 15, VII., Dohány-u. 20.
Gyár: VI. kerület Hajdu-utca 12—14.
Telefonok. Házhoz küldene!

V i d é k i képviselők kerestetnek.

telt zsinagógák csarnokában és távolról sem a munkától irtózó kényelemvágy vagy a több funkció munkaalkalma után áhítózó profán haszonlesés az, amely az üres szombati istentiszteleten keble mélyén megszólal s ellenállhatatlan erővel a népesebb fővárosi templomok felé hajtja. Hanem a mózesi Ige az, mely fülébe harsog: „Menj és keress nékem szószéket, amelyen nem gázol keresztül szombatok napjain piaci vásárzaj s amelyeket zarándokünnepeken nem tapos le kenyérkereső robotgond. Mázkir-zsúfoltságot nem rendez a törvény minden szombatnapra, se minden péntekestén Kol-Nidré-alkalmat. Menj és keress nékem népes ifjúságot, fennkölt hajadonok leányegyleteit, ifjak szövetségét, hadd hintem szívükbe Tórámnak a magvát.“

Vígasztaló azonban, hogy a súlyos szavú személyiségnek elismert tudós férfiú, a böjti levélnek írója, akinek nem adatott meg vidéki szószékeken szolgálnia, önmaga is érezhette, hogy kockázatos dolog a mai kritikus időkben, amikor az egyre nehezedő lét-harc közepette egész felekezetünk szinte levegő után kapkod, valamint a vidékről fel-feltörekvő rabbi működésébe vetett reménykedésüket, mert böjti levelében azt is megemlíti, hogy ama kitünő, néhai bécsi főrabbi, aki kikötötte magának, hogy egyházi funkciókat nem hajlandó végezni, ezt méltán tehette azért, mert teljesen egyedülálló, család nélkül élő férfiú volt, aki „csak Cion hajadonával volt eljegyezve.“ Ezzel mintegy önmaga, a böjti levél írója is azt akarja kifejezni, hogy nem a rabbi élvhajászó, fényűzési vagy szórako-

zási kedvtelése az, amely őt papi munkaalkalmak keresésére hajtja, hanem újfent csak a mózesi Ige az, amely évekkel későbbben deres halántékához odahajlik s amikor önfeledten a könyvekbe elmerül, azt súgja fülébe: „Az Ige hű munkásává csakis akkor lehetsz, ha előbb sietsz eleget tenni családfői tartozásaidnak. Mert a magad porcióját még lehetett jogod odaajándékozni az Életnek, a Sorsnak, de már nőd és gyermekeid jogos osztályrészét, tisztos élethez való jussát nincsen hatalmadban. Menj, keress hát papi munkaalkalmakat, siess funkciókra s keress meg ami kell fiaid, leányaid jövője megalapozásához, feleséged netaláni özvegységi menedéke céljaira és aztán majd nyugodt fejjel, zavartalanul merülhetsz el a bibliádba.“

Ugyanaz a Jézusajás, aki villámló szavakkal sújt le Izrael gyarlóságaira, gondoskodik arról is, hogy ma ránk köszöntő vigaszos szavával megnyugtasson bennünket, hogy azért nem olyan sötét a kép, mint ahogy gondolnók és ugyanez áll ilymódon tudós professzorunk böjti levelére is, aki a családos papokat védelmébe veszi, ha családjuk érdekében valahogyan segíteni akarnak a mi felekezetünk speciális árvaságán, papi nyugdíj-, papi üdülő otthon-, rabbiözvegyi intézmények hiányán és így a funkcióra sietés vagy a vidékről való centrumba-törekvés még távolról sem teszi őket alkalmatlanokká arra, hogy híveik lelki igényeit szolgálhassák és ifjúkori idealizmusukat kifejthessék.

Nachamü-nachamü köszöntéssel!

*Dr. Bände Zoltán
kispesti főrabbi.*

Radion egymaga mos!

Gyártja: **Hutter József szappangyár — Olajipar r. t.**

Budapest, VI., Erzsébet-körút 6.

Telefon: József 461—91, 92, 93, 94.

Mire tanít a statisztika?

A Szombat június 16-iki számában foglalkoztam a hitközségi jelentés kapcsán azzal a problémával, hogy miért kicsiny a zsidók születési száma; nem egészen fele a halálozási számnak. Az Egyenlőség legújabb számában foglalkozik e kérdéssel az Illyefalvi I. Lajos által közzétett adatok alapján. Én az Egyenlőséggel ellentétben a közölt statisztikai számokból nem vonok le olyan szomorú megállapításokat, sőt örömmel szögezem le, az én elgondolásom téves volt. Nem olyan nagy a baj és van remény a javulásra.

Az volt a meggyőződésem ugyanis, hogy a valóságban sokkal nagyobb a születési szám és csak a hitközségnél nem jelentik be a születéseket a széleskörben uralkodó vallási közöny miatt. Ez tehát a hiba és egyelőre irreparábilis, mert sehol sem látom az erkölcsi erőt a bajokat orvosolni és a közönyösöket Ábrahám Kebelébe visszavezérelni.

A statisztika hivatalos jelentéséből azonban örömmel állapíthatjuk meg, hogy

csaknem minden zsidó gyermeket be is jelentenek a rabbiságnál

és így nincs ok az Egyenlőséggel azt hirdetni, „hogy ijesztő mértékben pusztul a zsidóság.”

Abban igaza van az Egyenlőségnek, hogy a születések száma aránytalanul kisebb, mint a római katolikusoknál. De ez a jelenség különösen nagyvárosokban mindig fennforgott, mert a zsidók nehezebben szánják el magukat a házasságra. Csak akkor, ha biztosnak látszó existenciát tudnak teremteni leendő családjuk számára. Zsidó ember csak önmagára támaszkodhatik, nem remél az atyafiságtól semmit és arra még gondolni sem tud, hogy ha minden kötél szakad, majd valami hivatalhoz jut. Husz év előtt szintén kisebb volt a házassági

és születési arányszám a zsidóknál, és ma még rosszabb, mert a rossz viszonyok nagyobb súllyal nehezednek a főként kereskedelemmel foglalkozó néposztályra. A baj minden esetre kisebb, mint gondoltam, átmeneti jellegűnek minősíthető és a gazdasági viszonyok megjavulásával ezen a téren is *gyökeres javulást* biztosra vehetünk.

Ami a magas halálozási számot illeti, ismételnem kell, hogy nagyon sok *vidéki* Budapesten keres gyógyulást, itt hal meg és belekerül a statisztikai számba.

Az Illyefalvi-féle kimutatás megállapítja, hogy pl. 1928-ban

366 zsidó vallású férfi vett el keresztény nőt és 299 keresztény férfi vett el zsidó nőt feleségül

és így az évben a vegyes házasságok száma 665 volt. Nem akarok ezen kortünethez ezúttal semmiféle megjegyzést fűzni, de ez a körülmény teljesen érthetővé teszi, hogy folyamánnyaként a kitérések száma is magas átlagot ér el. A vegyes házasságok évi átlagszáma 700, ezzel szemben a kitéréseké a fele: kb. 350. Hol van itt kitérés epidémia, mivel szán-

dékosan, de ok nélkül izgatják a zsinagóga híveit? Csak hangzatos és izgató hírlapi címnek jó, de a valóságnak nem felel meg, hogy nálunk rendszeres térítés folyik. Megnyugtató tisztánlátást eredményezne, ha a rabbiság közzétenné, hogy a kitérők között, hányan származnak vegyes házasságból és élnek vegyes házasságban!

Lelkipásztorkodás — hitoktatás

Tudós Professor Richtmann bőjti levelét a „Szombat legutóbbi számában nagy élvezettel olvastam, de annak minden sorával nem értek egyet. Én az igazság követőitől sem félek, még ha az — az én fejemet is töri be, sőt kedves Szerkesztő úr fejére sem vigyázok, mert a „Szombat“ mindig és mindenkor az igazság fegyverével, a bátor szókimondásával küzdött, még ha az fejbetöréssel is járt. Én Av bőjtjén rovom e sorokat és gyermekeink „chorban“-ján (*hitoktatás híján*) tünődöm. S itt áll be nézeteltérés Richtmann prof. és köztem, ki nem írom alá azt, hogy „a rabbi éppen funkciói miatt nem szentelheti magát az igazi zsidó lelkipásztorkodásnak, . . .“ Szerkesztő úr „Szombat“ c. lapja, mely már magában a címében is fennen hirdeti a zsidó tradíciót, számtalanszor ostorozta a *hitoktatás hézagosságait és hiányait*. Közelg az új iskolai év és én évtizedek mulasztásaira hívom föl illetékesek figyelmét a hitoktatás terén. Eltekintve a közönyösségtől, a nemtörődömségtől, melyet ifjaink a hit tanításával szemben tanúsítanak, még *jobban kirívó az a hang és modor*, melyet lekipásztoraikkal, hitoktatóikkal szemben megengednek. S itt nem a tanulókat, hanem a *hitoktatókat hibáztatom*. Kevés kivétellel botránys módon folynak le a hittanórák, s alig található meg az ifjúság részéről az a tisztelet, megbecsülés, mely minden más felekezet tanulóinál a hitoktatóval szemben kijár. Menjünk csak egyszer is végig az iskola folyosóján és meglátjuk azonnal a különbséget, ha zsidó vagy másfelekezetű diák találkozik hitoktatójával. Nem könnyörtelen szigort, nem rideg bánásmódot kérek, hanem azt a tiszteletet parancsoló hangot, mely minden más felekezet hitoktatóinál tapasztalható. Legyen a hitoktató és tanuló között olyan összekötő kapocs, mely nemcsak az iskola falain belül, nemcsak a tanulóévek alatt, *de künn az életben is*, túl az iskolai padokon is fennmarad. Sajnos, a szülők is hibásak, sok tekintetben, mert a gyermek már hazulról sem viszi magával a hitoktatóknak kijáró tiszteletet. Minden funkcionál, minden lelkipásztorkodásnál *fontosabb és égetőbb a hitoktatás kérdése* és itt dől el a zsidóság minden problémája. Az új iskolai esztendő kezdete legyen tehát memento mindenki részére és legyen megindítója ifjúságunk, legdrágább kincsünk más szellemben való hitoktatóinak, mint az ezideig köztudomású volt.

Paedagogus.

A talmudtora sikere.

Kecskeméti Adolf munkásságának eredménye.

Olvasom a „Mult és Jövő“-ben: „Annak a kis gyülekezetnek, amely véletlenül jelen volt a Sip utcában, amikor a pesti talmudtóra növendékek bemutatták a lefolyt év alatt szerzett tudásukat, méltán felünt, hogy „ilyesmi“ is van Budapesten, hogy iskolás fiúk és leányok szabad délutáni idejüket zsidó tudásuk gyarapítására fordítják, amikor minden egyes iskolában tizenhétféle szaktanfolyam van, amely éppen elegendő elfoglaltságot nyújt amúgyis. Egy-két gyerek, még a Barmicva-kor előtt, feltűnő jártassággal magyarázza könyv nélkül a halachikus kérdéseket a megfelelő eredeti idézetekkel. És ami még feltűnőbb, hogy serdülő leányok folyékonyan felelnek talmudból, olvassák a pontozatlan héber szöveget, a misnát, a gemarát, Rasival és Toszafottal és analógiákat idéznek hozzá a Talmud egyéb traktatusaiból. És dr. Fényes Mór, a tanárjuk, a Talmudtóra vezetője büszkén hallgatja a feleleteket. Pedig bizonyos, hogy nem gondolt produkáltató parádéra. Hiszen a nyilvánosság nélkül folyik le az egész intím munka. És hasonlóképpen örvendenek a Talmudtóra többi mesterei, dr. Engelsmann, dr. Friedmann János, dr. Schmelczer, dr. Schwarcz Mór, Stern

Neiger J.

legelső rituális étterem

Elsőrangú házikoszt házhoz szállítva
2 Pengő. Palesztinai kóser borok
állandóan raktáron.

BUDAPEST, VI., TERÉZ-KÖRUT 4

Ignác és Weisz Jenő, akik Tórát, Prófétákat, imarendet és egyéb zsidó ismereteket oltanak a növendékekbe nagy buzgalommal. És örvend a patrónus, dr. Kecskeméti Adolf előljáró, hogy a Talmudtóra ilyen nagyszerű sikert arat. És örvendenek a növendékek a dícséreteknek, jutalomdíjaknak és jutalomkönyveknek és a közelgő vakáció örömeinek. Ha a külföldön járva látnók valahol „ilyesmit“, neolog és amhaarec szülők gyermekei tanulnak talmudot kommentárokkal, tele volnának dícsérettel és elragadtatással. Itthon senki sem próféta a hazájában és bizony senki se tud a sip-utcai Talmudtóra csendes munkájáról“.

Büszke lehet a pesti zsidóság az elért eredményre, mely példát mutat a vidéki közületeknek és a multakhoz képest nagy haladást jelent. Úgyszólván költség nélkül, néhány lelkes ember ügybuzgalmának köszönhetjük, hogy a komolyabb értelemben vett thora-tudománynak iskolája van, hol a serdülő fiatalságnak alkalma és módja van tanulni a régi módszer szerint, mely 2000 év óta bevált. Ha ezt a talmudiskolát tovább fejlesztik, úgy arra is van remény, hogy az így nevelt ifjúság majdan benépesíti a Szemináriumot és az Orsz. tanítóképzőt és nem kell félni, hogy úgy járnak, mint pl. Olaszországban, ahol hiányzik az utánpótlás.

ANGOL, FRANCIA URIDIVAT
FEHÉRNEMŰ- ÉS KALAP-
KÜLÖNLEGESSÉGEK

Schulzer és Schwimmer

BUDAPEST, VI., ANDRÁSSY-ÚT 47
TELEFON: 145—99

Olvasom, . . . nem olvasom

Olvasom

Hajdu Marcel elnökhelyettes érdekes cikkét a varsói nagy hitközség viszonyairól. 40.000 adófizetője van a hitközségnek, de azért a legutóbbi választásnál 50.000-en szavaztak. Vagyis nem úgy mint nálunk ott minden adófizetőnek van szavazati joga. És ezenfelül még 10.000-en szavaztak. Bizonyára a morenuk és a tudorok.

Azt írja Hajdu Marcel: „Az iskolákban naponként három óra a zsidó tárgyú oktatás.“ Ezt a mi pedagógusaink megszívlelhetnék. És még egyet: az aránylag szegény hitközség évenként 550.000 pengőt költ oktatási célokra.

Akad a varsói zsidók közt egy gazdag földbirtokos, bizonyos Mathias Berson, aki egy nagybecsű zsidó múzeumot ajándékozott a hitközségnek. Bár már látnám, hogy nálunk is követője akad a varsói példának.

Üdvözlöm Hajdu Marcelt, abból az alkalomból, hogy varsói útját az ottani hitközségi viszonyok tanulmányozására használta fel. A követendő példát a többi előljáró urak szives figyelmébe ajánlom.

Olvasom

Dr. Edelstein Bertalan főrabbi vitáját Hajdu Miklóssal az általam is hozott Ignotus féle cikkről. Edelstein főrabbi szószerint idézi Prof. Ludw. Stein hirhedt mondatát: „Die zaehesten und widerstandfaehigsten Lebewesen müssen am Nordpol erfrieren, am Südpol verbrennen.“ E mondat annak idején nagy felháborodást szült, mert Ludwig Steinnak már akkor ismert neve volt és sok gúnyos támadásnak volt céltáblája. Hajdu Miklós szerint Stein csak Kohut Sándor nyomdokain halad, aki hasonló

tévedésbe esett. Én csatlakozom Edelstein felfogásához, hogy ez Steinnak eredeti tévedése volt és nem ráhibázás. Csak ez menti és magyarázza a nagyon tanult Ludwig Setin elírását. Az írás hevében tetszett neki ez a szembeállítás és álmosan nem gondolt a szavakban rejlő képtelenségre. Mentségéül szolgál továbbá, hogy a jesivából kikerülteknek nincs érzékük a természettudományok iránt. Így esett a híres Kohut Sándor hasonló tévedésbe, holott ő nem úgy mint Stein, a maga hivatásában a nyelvészet terén elismerten elsőrangút alkotott az *Aruch Completumot*. Bócher volt mind a kettő és ez mindent megmagyaráz. Ha elfogadom a Hajdu Miklós értelmezését, ezzel mélyen sértem az elhunyt emlékét. Sokkal helyesebb a halott védelmében — *bisvuchaj sel mesz* — annyit mondani: Homerosz aludt.

Olvasom

most két éve, mikor a liberális zsidóság Berlinben tartotta kongresszusát, az Egyenlőség színeiben Sándor Pál találta helyesnek, hogy ellenük kirohanjon. Most a londoni kongresszus alkalmából csodálkozásokra Dési Géza vette át ezt a szerepet. Csodálkozom Dési Gézán, neki is alkalma volt Fuchs Mórtól és Ullmann Izidortól valamicskét tanulni, már pedig az ő tanításuk úgy hangzott: művelni az Úr szöllejét, minél hathatósabban, de nem szabad beavatkozni más irányzatokba, mikor azok is a „Smá Jiszróélt“ mondják. Nemrég megállapítottam, hogy 30.000 felnőtt zsidó még Engesztelőnapon sem jár templomba. Nekem is van

néhány unokatestvérem, akik kitértek, akad Dési Géza rokonságában is számos hasonló eset és ezek után kérdelem, vajjon mit ártana, ha ezek mint reformzsidók zsúfolásig megtöltenék a templomot, mint külföldön és a Smá Jiszróélt mondanák. A Talmud arra tanít, hogy aki a Smá Jiszróélt mondja az zsidó: nikru jehüdi. Politikából sem helyes kritizálni ezeket és bántani, amint, hogy nem szabad bántani a cionistákat, akkor, mikor a világ prominens zsidói csaknem mind vagy reformzsidók vagy cionisták. Én hajlandó vagyok Dési Gézával a konzervatizmust elmélyíteni, hogy megközelítsük az orthodoxokat, *de az effajta cikkek után hiába megyünk külföldre kapcsolatokat keresni az ottani zsidósággal*, amire pedig nagy szükségünk volna.

Olvasom

Dési Géza panaszolja, hogy egy amerikai rabbi szerint „a következő nemzedék nem teflinnel fog felnőni.” És miként látja nálunk a helyzetet a kiváló kriminalista? Nálunk nemcsak a jövő nemzedék, hanem a jelen és a múlt generáció is teflin nélkül nőtt fel.

Nem olvasom

Igaza van az én igen tisztelt barátomnak, Dési Gézának, mikor a kántorokat pótló gramofonlemezek ellen kikel. Aminthogy a rádion át hallgattott mise sem felel meg, mert a katolikus dogma a személyes jelenlétet megköveteli. Sok esetben azonban a kántor úgy énekel és úgy viselkedik, hogy szivesebben fogadnék el pótléket.

Tisebowkor egy vidéki kis neolog-templomban hallgattam az échukat.

Legfeljebb huszan voltunk jelen. Tíz idősebb ember és tízen kadisch mondok. A kántor úr, ha még oly kicsiny is az eklézsia ilyenkor nyaral, fogtak hát egy helyettest: — borzasztó volt. Úgy recitálta az echukat, mintha közben maftirt vagy a Megilát leinolta volna. Ha Dési Géza jelen van, ő is azt mondja: százszor inkább egy gramofonlemez.

Olvasom

A londoni kongresszuson a zsidó ifjúsági mozgalomnak előadójaként *Hilde Lachmann Mosse* kisasszony szerepelt. A nagyapa Rudolf Mosse a világhírű cég megalapítója, a berlini reformhitközség buzgó és lelkes elnöke volt. Ezidőszerint a cég tulajdonosa és irányítója *Lachmann-Mosse* ugyancsak elnöke a berlini reformhitközségnek, minek ügyeit meleg szívvvel és nagy buzgalommal vezeti. Az ő leánya *Hilde Lachmann-Mosse*, a német ifjúsági mozgalomnak vezető egyénisége. Így fest a harmadik generáció a tulsó parton. Addig nálunk a volt Rasekol unokája...

Olvasom

hogy egy németországi városban az összes felekezet papjai vállvetve küzdenek a strandfürdők ellen. Most pedig azt hallom, hogy egyes magyar orthodox hitközségek is kénytelenek sorompóba szállni. Megállapítom, hogy ez nem lesz könnyű feladat. A fiatalság sehogy sem fogja megérteni, hogy le kell mondania a szegény ember egyetlen szórakozásáról. A strandfürdő még a hajdani pogány istentiszteleteknél is erősebb vonzerővel bír és a weekend lesorvasztja a nyári színházakat és a mozikat is. Ha már az orthodoxoknál is panasz van a strandfürdő ellen, minő álláspontot foglaljanak el a neolog papok? Tiltsák meg, ezt könnyű mondani, de ki fog nekik szót fogadni?

Olvasom

Prof. Richtmann böjti levelében cinikusan azt állítja, hogy a neolog rabbik idealizmus híján csak a funkciókat hajszolják. Nem osztom nézetét és még alkalmilag visszatérek ennek fejtegetésére. Újszerű, érdekes és igaz azonban Richtmann Mózes azon megállapítása, hogy a Rombach templom megszűnt konzervatív gócpont lenni. Mikor a Dohány templom felépült és még nem volt külön orthodox hitközség, nem volt Kazinczy templom és a konzervatív elemek kívánságára és megnyugtatósára létesítették a Rombachot, konzervatív ritusnak megfelelően. Közben a körzetek megerősödtek úgy, hogy sok konzervatív templom áll a hívek rendelkezésére. Így a Páva, Nagyfúvaros, Csáky utcákban, az Aréna úton, Bethlen téren és sok más helyen. Ezek a templomok a legrigorozusabb kívánalmakat is kielégítik. A rombach utcai templom konzervativságára nincs szükség, mikor predikál a pap, üres a templom. Maguk az előljárók orgónás esküvőket rendeznek. A dohány utcai és rombach utcai hívők közt ma nincsen semmi különbség.

Olvasom

A második szentély azért pusztult el, mert ál-farizeusok kezébe került a papi vezetés. Ennek köszönhetjük az utolsó 2000 év minden mártíriumát és ki tudja meddig tart ez még?! Mert hamisan került bele az evangéliumokba a farizeusokról szóló tévedés. Holott a farizeusok jámbor, szentéletű emberek voltak. Már a nevük is tanúsítja, hogy elvonatkozott életet folytattak. Ki van zárva, hogy halál-

ítéletnél, Jézus keresztre feszítésénél résztvettek volna. Ellenben a színesek, az álszentek a farizeusok togájában Zimriként viselkednek, de a pénztárnál részt kérnek.

(Egy levélrészlet.)

Olvasom

Szabolcsi Lajos írja „zsidó notesz”-ében: „Voltak nagy mesterek, kik azonban nem tudták a „rabbi” címet megszerezni. Itt van Sámuel példája, kit rendesen ezen a néven említ a Talmud és említ igen gyakran.” Ez nem helyes tanítás. Mert ahol a Talmud mellőzi a „Ráv, Rabbi, Rabbon, Rabbénu címet és pusztán csak a nevet említi minden jelző nélkül, ez a megkülönböztetett tisztelet jele. Arra még csak gondolni is képtelenség, hogy a leghíresebb Tanaiták egyike: Sámuel, nem tudta volna megszerezni a „Rabbi” címet. A világhíres Hillel név előtt szintén nem díszeleg soha a „Rabbi” jelző. A Talmud ebben megelőzte a nyugati kulturát. Nálunk a klasszikusokat úgy említik Tacitus, Livius, vagy az újabbakat Spinoza, Voltaire. Ki mondja ma: Geheimrath Goethe, vagy Professor Kant? Ha a Talmud valakinek különös kiválóságát akarja feltüntetni, akkor minden jelző mellőzésével csak a puszta nevét említi: Sámuel, Hillel. Ez így van és ezt minden 15 éves bócherli már tudja. (Lásd: Kohut: Aruch Compl. I. 7. sub voce Abaje.)

Centrál-nyomda

I., Bicskei-utca 8. sz.

H I R E K

Levél a szerkesztőhöz

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Őszinte örömmel olvastam b. lapjának július 5-i számában dr. Klár Zoltán főorvos úr vezető cikkét, amelyben dr. Wallenstein Zoltán pécsi főrabbi úrnak budapesti rabbivá való választását sürgősen szükségesnek tartja. És igen okosan az egyidejű kettős megoldást véli egyedül helyesnek. olvastam b. lapjának július 26-i számát is, melyben Quitt Lipót úr a Rombach utca számára kívánja Wallenstein Zoltánt megnyerni. Igen csodálkozom, hogy Szerkesztő úr, aki bizonyára ismeri Wallenstein nagy tudását és képességeit ezt megjegyzés nélkül hagyta. Ön statisztikailag kimutatta, hogy Budapesten évente harmincezer zsidó még jom-kippurkor sem jár templomba. Ön kell hogy tudja, hogy egy erő még a fiatalság vezetésére nem elegendő. Igen komoly köröknek és nekem is az a nézetem, hogy nekünk elsősorban, különösen pedig a mai adottságok között, egy agitatorikus erejű nagy szónok-papra van szükségünk. Még pedig a Dohány templomban olyanra, mint dr. Wallenstein Zoltán. Ezt én annál határozottabban állíthatom, mert nekem alkalmam volt őt Csurgón hallanom és megismernem. Egy nap folyamán három különböző hatalmas nagy beszédet hallottam tőle. Az effajta fiatal erőt Berlinben jó előre be szokták kapcsolni a hitélet munkájába. Minden további jellemzés helyett röviden, de mindent megmondóan én is azt teszem, mint dr. Klár Zoltán és Quitt Lipót; tisztelettel megkérem a Pesti Izr. Hitközség bölcs elnökségét hozza fel Wallenstein Zoltánt is sürgősen, a pesti s az egész magyar zsidóság érdekében a Dohány templomba.

hittestvéri üdvözlettel:

dr. Lukács Izsó

kir. közjegyző

Szeptember végén

jelenik meg **K E C S K E M É T I V I L M O S**

Zsidó Évkönyvének

negyedik kötete az 5691. bibliai évre. Ára: 7.50.

Megrendelhető: Budapest, VIII., Mátyás-tér 17.

A NYIREGYHÁZI ISKOLA értesítőjéből megtudjuk, hogy a dicsőséges múltú 65 éves iskola izmosan halad útján előre és minden tekintetben szép eredményeket produkál. *Dr. Bernstein Béla* főrabbi és *Bodor Zsigmond* elnök személyes intervenciójára 20.000 pengő államsegélyt és 10.000 pengő városi segélyt folyósítottak az iskolai épület kibővítésére. Az elemi népiskola tanítványainak száma 510, de ezenkívül a többi iskolákban is összesen 1032 izr. tanuló nyert oktatást. Az iskola igazgatója *Friedmann Bertalan* az ismert pedagógus.

Dr. Bernstein Béla beszámolójának végső mondata így hangzik: „Jöjjenek a szülők segítségünkre, fogjanak össze az iskolával és akkor nem kell félnünk az idők pusztulásától, akkor nem kell féltünk a jövőt.”

FRIEDMANN NÁTHÁN a szolnoki izr. hitközség főkántora augusztus 2-án Budapesten elhunyt. A hitközség gyászjelentésében mély fájdalommal tudatja, hogy a megboldogult főkántor majdnem három évtizeden át hitbuzgósággal, ihletett lelkesedéssel és mély odaadással fejlesztette a hitéletet, fáradhatatlan buzgósággal előmozdította az istentiszteletek vallásos áhítatát. Nagy részvét mellett temették el Szolnokon.

A „ZSIDÓ HITÉLETI LEXIKON” XII. íve most jelent meg, hosszabb szünet után. Ez ív is széles tudományos tartalmat ölel fel és — ami különösen egyes halachai és filozófiai megvilágításokat illeti — igen értékes az anyaga.

A tudós szerkesztő túlbecsülte fizikai erejét és egymaga oly munkára vállalkozott, amely legalább 20 embernek való. Nem csoda, habár sajnálatos, hogy kimerülés vett rajta erőt és nehény hónapi pihenésre ítélték orvosai.

Istennek hála, hogy már kiheverte és újból munkához látott, ámbár lassúbb tempóban.

A jelen ív a következő címszókat tartalmazza: „Ómerszámlálás”, „Önismeret és önérzet”, „Öngyilkos”, „Öregesség”, „Orgazdaság”, „Orlá”, „Orvos és gyógyszer”, „Özvegyasszony”, „Páraszombatja”, „Perek”, „Pletykálkodás, gonoszszavúság és rágalmazás”, „Pu-

rim”, „Rablás”, „Reciósz”, „Reinigolás”, „Róschódes”, „Ruházat” és „Sabbasz = Szombat.”

A „Zsidó Hitéleti Lexikon” világviszonylatban is első és egyedülálló és nemcsak a vallás szempontjából értékes, hanem annál fogva, hogy a Biblia törvényei, a Talmud értelmezésében felölelik az egész életet — elég példaként arra utalni, hogy a „Talmudi jog” alapja a „Római jog”-nak, amelyből a modern jog ered — ennél fogva a „Zsidó Hitéleti Lexikon” a hitélet keretein túl, a tudományt általánosan is szolgálja.

A „Zsidó Hitéleti Lexikon” a tudós szerkesztőnél: *Lebovits József* ker. főrabbi Mágocs, kapható. Előfizetési díja: 1. évfolyamra (8 ív) P. 8, az egész műre P. 24. Ugyanott kapható az általa szerkesztett „Magyar Zsinagóga” homiletikai szakközlöny is.

HÉVIZFÜRDŐN új templomot fognak építeni. A hévizi fürdővendégek vegyesen orthodoxok, statusquok és neologok. *Pintér Miksa* az „Országos Egyetértés” főszerkesztőjének kezdeményezésére, elhatározták, hogy templomegyesületet alakítanak egy új zsinagóga építése céljából. Az egyesület megalakult és elnöknek megválasztották *dr. Kertész Adolf* budapesti ügyvédet és egyházi elnöknek *dr. Büchler Sándor* főrabbit. Egyházi alelnök: *dr. Schlésinegr Sámuel* főrabbi, világi alelnök: *Pintér Miksa* főszerkesztő.

A Reischl család nevében *Reischl Imre* keszthelyi polgármester határozott ígéretet tett, hogy az építkezést a család a maga részéről is hathatós anyagi támogatásban fogja részesíteni. Hasonló ígéretet tett a *Festetich hercegi uradalom* nevében az uradalmi jószágkormányzó is.

A KÓSER SZALÁMI ÉS FÜSTÖLT-HÚSÁRÚGYÁR RT., mely a főtiszteendő Rabbiság felügyelete alatt működik a VI., *Eötvös utca* 4. számú házban modernül berendezett fiókot létesített, ahol hittestvéreink a cég gyártmányait, továbbá naponként frissen vágott baromfit, sült libahusokat, májat és libaszirt vásárolhatnak a Rabbiság felügyelete alatt. Megrendelések kívánatra házhoz is szállítatnak.

KÖZGAZDASÁG

HANTOS ELEMÉR DR. egyetemi tanár az ország egyik kiváló teoretikus és gyakorlati gazdaságpolitikusa, akinek többfelé ágazó, emelkedett tudását negyvennél több, világszerte ismert gazdaságpolitikai tanulmánya mögött olyan közéleti mult áll, amely mindig hirdetni fogja Hantos dr. nagy közgazdasági eredményeit és kivételesen sikeres működését, amelyet az egész magyar gazdasági élet, úgyszintén Európa pénzvilága is figyeli, értékeli és sokra becsüli. Egyéniségének értékes tulajdonságaival önmaga iránt is megérdemelten tudott mindenkor rokonszenvet ébreszteni.

A MAGYAR KIR. ÁLLAMI VAS-, ACÉL- ÉS GÉPGYÁRAK sokoldalúsága és termékenységevel ma már az egész világon méltó és kitűnő hírnevet szerzett a magyar gépiparnak. A *Köpesdy Elemér* min. tan. kitűnő vezetése alatt álló vállalat a világ gépipari piacán a világ legelső gyáraival is méltán felveheti a versenyt. A Mavag. már eddig is több ízben nyert el hatalmas gépipari államoktól rendeléseket, ami csakúgy azt igazolja, hogy a Mavag. gyártmányai nemcsak versenyképesek, de elsőrangúak is.

UNIVERSALE ÁLT. BIZTOSÍTÓ RT. A hatalmas bécsi Phönix érdekességéhez tartozik, amely különben teljes súlyával és vagyonával szavatol a Phönix üzleteiért. Az Universale nemrégén fuzionált a *Fortuna* Biztosítóval, amely fuzióval új feladatok hárulnak a szépen működő intézetre és most ezeket a tennivalókat végzi el az intézet lassú céltudatos munkával.

A társaság kitűnő vezetői *Orova Ödön* és *Baráth Armin* igazgatók, az ő munkájuk eredményessége jelenti a szépen fungáló intézet biztos és örvendetes térhódítását.

KERTVÁROST LÉTESITETT SZEMERE ISTVÁN A PESTSZENTLŐRINCI BIRTOKÁN. Pestszentlőrincen az 50-es villamos végállomásán pompás kertváros létesült, ahol most megelégedett kisexisztenciák élnek. Havonta 40 pengős összegeket törlesztve jutnak lakhelyhez és csinos 1—2 szobás családi házakhoz. Ideális lakó- és nyaralótelep, amelyen keresztül-kasul sármentes, gyönyörű fákkal szegélyezett utak húzódnak. A telkek ott még ma is 30—50 százalékkal olcsóbbak, mint bárhol másutt. Ugyancsak a Szemere-telepen folynak most fokozottabb igények kielégítésére parcellázások, amely a köztisztviselők kertvárosa mellett terül el. Itt már 300 öles házhelyek igényelhetők és kb. 240 házhely kapható még, amelyen 100 pengő előleggel már építkezni is lehet. Az egész parcellázási akció a kis- és középosztály számára gyönyörű perspektivákat jelent, amely Szemere István szociális gondolkodására vet kellemes fényt.

A PALMA KAUCSUK RT. igazgatósága, felügyelőbizottsága és tisztikara mély megilletődéssel jelenti, hogy a vállalat aligazgatója özv. *Ney Dezsőné* szül. *Pikler Eveline* f. hó 1-én elhunyt.

A megboldogult közel két évtizeden át lelkes buzgalommal és széleskörű tudással munkálkodott és vállalatunk fölvirágoztatása körül mulhatatlan érdemeket szerzett.

Emlékét hálás kegyelettel fogjuk megőrizni!

Szerkesztésért és kadásért

Dr. KENÉZ-KURLÄNDER EDE felel
BUDAPEST, V., Lipót-körút 21

CENTRÁL-NYOMDA

Budapest, I., Bicskei-u. 8.
